Lietuvos Respublikos energetikos ministerijai 2021 m. birželio 7 d. Nr. 21-108VK

PASIŪLYMAS DĖL ATSINAUJINANČIŲ ENERGIJOS IŠTEKLIŲ GAMYBOS PLĖTROS SKATINIMO MODELIO

Lietuvos Respublikos energetikos ministerija yra paskelbusi viešąją konsultaciją dėl atsinaujinančių energijos išteklių gamybos plėtros. Šios konsultacijos kontekste Lietuvos verslo konfederacija (toliau – LVK), didžiausia paslaugų, prekybos ir aukštųjų technologijų įmones vienijanti verslo organizacija Lietuvoje, atstovaujanti ir vėjo energetikos gamintojus, teikia pasiūlymą dėl atsinaujinančių energijos išteklių gamybos plėtros skatinimo modelio. Rašte plačiau aptariame, kodėl matome poreikį Lietuvoje skatinti vėjo energetikos plėtrą, **pristatome sutarties dėl kainų skirtumo modelį** (angl. *Contract for Difference*) **bei pateikiame teigiamos tarptautinės praktikos pavyzdžių, iliustruojančių CFD naudą vystytojams, vartotojams ir valstybei.**

I. Dėl poreikio skatinti vėjo energetikos plėtrą

Pastaruoju metu vėjo energetikos sektoriuje ima ryškėti neigiamos tendencijos, susijusios su tuo, kad pagal esamą reguliavimą vėjo jėgainių parkų vystytojai negali gauti valstybės paramos (kainos priedo) naujai vystomiems vėjo jėgainių parkams. Šiuo metu investuodami į naujų vėjo jėgainių parkų statybas, vystytojai neturi galimybės tam tikrą laikotarpį gauti stabilias pajamas už pagamintą bei parduotą elektros energiją. Jų pajamos už vėjo elektrinėse pagamintą elektros energiją priklauso išimtinai nuo elektros energijos rinkos kainos, tad gali ženkliai svyruoti. Pažymėtina, kad **aplinkybė, jog naujiems vėjo jėgainių parkams nebus skiriama valstybės parama, neigiamai veikia šių parkų vystytojų galimybes gauti bankų finansavimą projektų vykdymui.**

Be valstybės paramos, vystytojai neturi galimybės užtikrinti, kad tam tikro dydžio stabilios pajamos būtų gaunamos nepaisant elektros energijos rinkos kainos svyravimų. Minimalaus pajamų dydžio nebuvimas veiklos vykdymo metu yra neigiamai vertinamas bankų. LVK žiniomis, valstybės paramos negaunančius vėjo jėgainių projektus bankai vertina kaip rizikingus bei, dažnu atveju, priima neigiamus sprendimus dėl tokių projektų finansavimo. Neabejotina, kad ribotos galimybės gauti bankų finansavimą stabdys vėjo energetikos plėtrą Lietuvoje.

Minėtos projektų finansavimo problemos lemia mažesnę konkurenciją vėjo energetikos sektoriuje bei didesnius investicijų kaštus. Tai lemia didesnes kainas ir neprisideda prie atsinaujinančios energetikos patrauklumo Lietuvoje. Kyla reali rizika nepasiekti ambicingų valstybės išsikeltų tikslų atsinaujinančios energetikos srityje.

Norint užtikrinti palankios investicinės aplinkos Lietuvoje sukūrimą, strateginių Lietuvos energetikos sektoriaus tikslų įgyvendinimą ir sudaryti sąlygas švelninti klimato kaitą, manome, kad elektros energijos gamybą vėjo elektrinėse turi būti skatinama, t. y. turi būti teikiama piniginė parama, kuri tam tikrą laikotarpį gamintojams garantuotų stabilias pajamas už vėjo jėgainėse pagamintą elektrą.

Pastebime, jog energetikos sektoriuje galima išgirsti oponuojančių nuomonių, kad vėjo elektrinių plėtrai skirti finansinę paramą yra netikslinga, nes Lietuvoje jau atsiranda projektų, kurie vystomi be valstybės paramos (pvz., UAB „Ignitis“ vystomi vėjo jėgainių projektai). Šis argumentas nėra tinkamas kalbant apie santykinai naują ir daug lėšų projektams reikalaujančią, tačiau gyvybiškai svarbią energetikos sritį, nes didžiosios įmonės turi finansines galimybes investuoti į vėjo energetikos pajėgumus kapitalo, sukaupto vykdant einamąją veiklą, pagrindu. Tokioms įmonėms taip pat yra lengviau gauti bankų finansavimą. Papildomai neskatinant vėjo energetikos, šiame sektoriuje nebūtų sudarytos sąlygos konkurencijai, nes vėjo jėgainių projektus galėtų vystyti tik nedidelis rinkos dalyvių skaičius.

Vėjo energetikos sektoriui skiriant paramą, į rinką galėtų ateiti didesnis skaičius, smulkesnių dalyvių. Tai skatintų tarpusavio konkurenciją, kuri turėtų teigiamą įtaką elektros energijos kainai, bei skatintų rinkos dalyvius operatyviai diegti inovatyvius sprendimus ir siekti sumažinti energijos gamybos kaštus. Be to, valstybės parama padėtų užtikrinti sparčią vėjo energetikos sektoriaus plėtrą, o tai leistų pasiekti didesnę valstybės energetinę nepriklausomybę nuo elektros energijos importo.

II. Sutarties dėl kainų skirtumo paramos modelis

Kalbant apie elektros energijos gamybos vėjo elektrinėse skatinimą, manome, kad būtų tikslinga Lietuvoje taikyti sutarties dėl kainų skirtumo modelį (toliau – CFD). Šis modelis leidžia elektros energijos gamintojams konkrečiam ilgam laikotarpiui stabilizuoti pajamas. **Ilgalaikis stabilių pajamų gavimas leidžia palankiomis sąlygomis gauti finansavimą (pvz., bankų paskolas), reikalingą vėjo jėgainių projektams vystyti. Kartu, šios palankios finansavimo sąlygos (maži finansavimo kaštai) sudaro prielaidas siūlyti mažesnes elektros energijos, pagamintos vėjo elektrinėse, pardavimo kainas.**

Taikant šį paramos modelį, konkurso būdu (pvz., aukcionu) yra atrenkami gamintojai, su kuriais sudaromos sutartys, jose numatant fiksuotą kainą, kuri bus taikoma atitinkamam gamintojui numatytą laikotarpį. Tuo atveju, jeigu atitinkamu sutarties galiojimo laikotarpiu elektros energijos didmeninė rinkos kaina yra mažesnė negu gamintojo aukcione pasiūlyta kaina, šis gamintojas iš valstybės gaus paramą, kurios dydis yra skirtumas tarp rinkos kainos bei aukcione gamintojo pasiūlytos kainos. Taip elektros energijos gamintojui yra užtikrinamas pajamų stabilumas. Tuo atveju, jeigu tam tikru laikotarpiu gamintojo aukcione pasiūlyta kaina tampa mažesnė už tuometinę didmeninę rinkos kaina, galimi keli variantai: kai kuriose valstybėse gamintojas turi pareigą grąžinti valstybei kainų skirtumą (toks modelis taikomas, pavyzdžiui, Danijoje) arba gamintojas ši skirtumą turi teisę pasilikti sau (toks modelis taikomas Nyderlanduose).[1]

2020 m. Energetikos ministerijos užsakymu atliktoje *Investicinės pagalbos poreikio vėjo elektrinių plėtrai Lietuvos teritorinės jūros ir (ar) Lietuvos išskirtinės ekonomikos zonos Baltijos jūroje dalyje, nustatymas ir šių elektrinių plėtros poveikio šalies ekonomikai įvertinimo ataskaitoje* teigiama, kad vėjo elektrinių plėtrai Baltijos jūroje tinkamiausia paramos schema būtų CFD modelio taikymas. Minėtoje ataskaitoje nurodoma, kad ši paramos schema būtų tinkamiausia Lietuvai dėl kelių priežasčių:

[1] Žr. pvz., Investicinės pagalbos poreikio vėjo elektrinių plėtrai Lietuvos teritorinės jūros ir (ar) Lietuvos išskirtinės ekonomikos zonos Baltijos jūroje dalyje, nustatymas ir šių elektrinių plėtros poveikio šalies ekonomikai įvertinimo ataskaitą. Prieiga internete: https://enmin.lrv.lt/uploads/enmin/documents/files/Galutin%C4%97%20ataskaita.pdf p. 17.

(a) sutartis dėl kainų skirtumų elektros energijos gamintojui garantuoja ilgalaikes projekto atsiperkamumo projekcijas ir užtikrina ilgalaikes pajamas;
(b) konkurso būdu su gamintoju sutariama fiksuota kaina;
(c) jei gamintojo pasiūlyta kaina yra didesnė nei kaina didmeninėje elektros rinkoje, gamintojas visada gaus vyriausybės kompensaciją, kuri padengs skirtumą tarp rinkos kainos ir sutartos kainos;
(d) ataskaitoje rekomenduojamas Danijos modelis, pagal kurį jeigu gamintojo pasiūlyta kaina yra mažesnė nei kaina didmeninėje elektros rinkoje, gamintojas turi pareigą grąžinti kainos perviršį valstybei.[2]

Minėtąjį paramos modelį LVK siūlo taikyti ne tik skatinant vėjo elektrinių plėtrą Baltijos jūroje, tačiau ir vėjo elektrinių plėtros skatinimui žemyninėje Lietuvos Respublikos dalyje. Šiuo metu žemyninių parkų statybos sąnaudos vis dar yra žymiai mažesnės, nei jūroje. Vis dėlto, tikslinga pilnai išnaudoti ir vėjo energetikos potencialą sausumoje, ypač atsižvelgiant į šiame rašte išdėstytus argumentus ir iššūkius, su kuriais susidūria sausumos vėjo energetikos plėtotojai.

III. CFD modelio taikymo pavyzdžiai

Verta paminėti, kad CFD modelius taikančių kitų valstybių patirtis rodo, jog **aukcionus laimėjusių dalyvių pasiūlyta elektros energijos pardavimo kaina yra mažesnė negu vidutinė didmeninė rinkos kaina.**

Didžiojoje Britanijoje 2019 m. birželio-rugpjūčio mėnesiais vykusių aukcionų metu laimėję elektros energijos kainų pasiūlymai buvo mažesni už vidutinę 2018-2019 metų didmeninę elektros energijos kainą.[3] Iš 12 minėtus aukcionus laimėjusių projektų 10 projektų buvo vėjo jėgainių projektai. **Ispanijoje,** siekiant paskatinti didelio masto vėjo elektrinių plėtrą žemyninėje dalyje bei garantuoti investuotojams reikiamą pajamų stabilumą, Vyriausybė nusprendė pakeisti atsinaujinančios energetikos sektoriuje vykdomų aukcionų tvarką. 2021 m. sausio mėn. įvyko pirmasis naujo pobūdžio aukcionas (paremtas CFD modeliu), kurio **laimėtojas pasiūlė visų laikų žemiausią Europoje elektros energijos, gaminamos sausumoje esančiose vėjo elektrinėse, kainą – 20 EUR/MWh.** Aukciono dalyvių pasiūlymai svyravo nuo 20 EUR/MWh iki 28,89 EUR/MWh.

Tokius sėkmingus rezultatus leido pasiekti CFD modelio esminis pranašumas – pajamų stabilumo užtikrinimas, kuris leidžia sumažinti projektų finansavimo sąnaudas ir su projektu susijusią riziką. Todėl aukcionų dalyviai turi galimybę pasiūlyti kainą, kuri yra mažesnė negu vidutinė elektros rinkos kaina.[4]

Taip pat verta pastebėti, kad Baltijos šalys iki 2025 metų siekia desinchronizuotis nuo posovietinio BRELL žiedo. Pasitraukus iš BRELL gali išaugti vidutinė elektros energijos rinkos kainą. Iki šio pasitraukimo išvysčius didesnius vėjo energetikos pajėgumus, galimo elektros energijos kainų kilimo Lietuvoje būtų galima išvengti ar bent jį sumažinti. Vis dėlto, vėjo energetikos projektų vystymo paspartinimui šiam laikui yra būtina ir valstybės parama.

---

[2] Ten pat. p. 30.
[3] https://www.ofgem.gov.uk/system/files/docs/2019/11/20191030_state_of_energy_market_revised.pdf p. 141.
[4] https://windeurope.org/newsroom/news/onshore-wind-energy-scores-lowest-ever-price-under-new-spanish-auction-design/

Atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta pirmiau, **LVK siūlo vėjo energetikos plėtrą Lietuvoje skatinti taikant sutarties dėl kainos skirtumo (CFD) modelį tiek jūroje, tiek žemyninėje dalyje vystomiems vėjo elektrinių projektams.** Esame pasirengę aktyviai dalyvauti įvairiuose formatuose, kuriuose bus svarstomi su atsinaujinančios energetikos plėtra susiję klausimai.

Dėkojame už bendradarbiavimą.

Pagarbiai

Generalinė direktorė Eglė Radišauskienė

Originalas nebus siunčiamas. Vilius Kriaučiūnas, el.p.: vilius@lvk.lt, tel. +370 5 212 1111